't Vagevenster 26

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Inhoud

Het ontstaan van
Landgoed Zevenbergen 2

Werken in het
O.L. Vrouwe Gasthuis 1942–1945 18

Het paardenhaam 26

Van de redactie

Voor u ligt een nieuw vagevenster, met daarin deze keer drie artikelen.

Janske Bon- van Oorsouw haalt voor u persoonlijke herinneringen op, aan haar periode in het Amsterdamse Onze Lieve Vrouwe Gasthuis,gedurende de laatste drie oorlogsjaren.

Lambert van Hintum beschrijft het gebruik en de specifieke kenmerken van het paardenhaam.

In Berghem was de haammaker vertegenwoordigd in de persoon van Driek Bloem, hij voorzag de boeren in Berghem en omgeving van een onmisbaar deel van het paardentuig.

En tot slot schreef Gerrit Laurenssen, zoals we van hem gewend zijn, een uitstekend gedocumenteerd artikel over het ontstaan van het landgoed Zevenbergen.

't Vagevenster nummer 26 **november 2007**

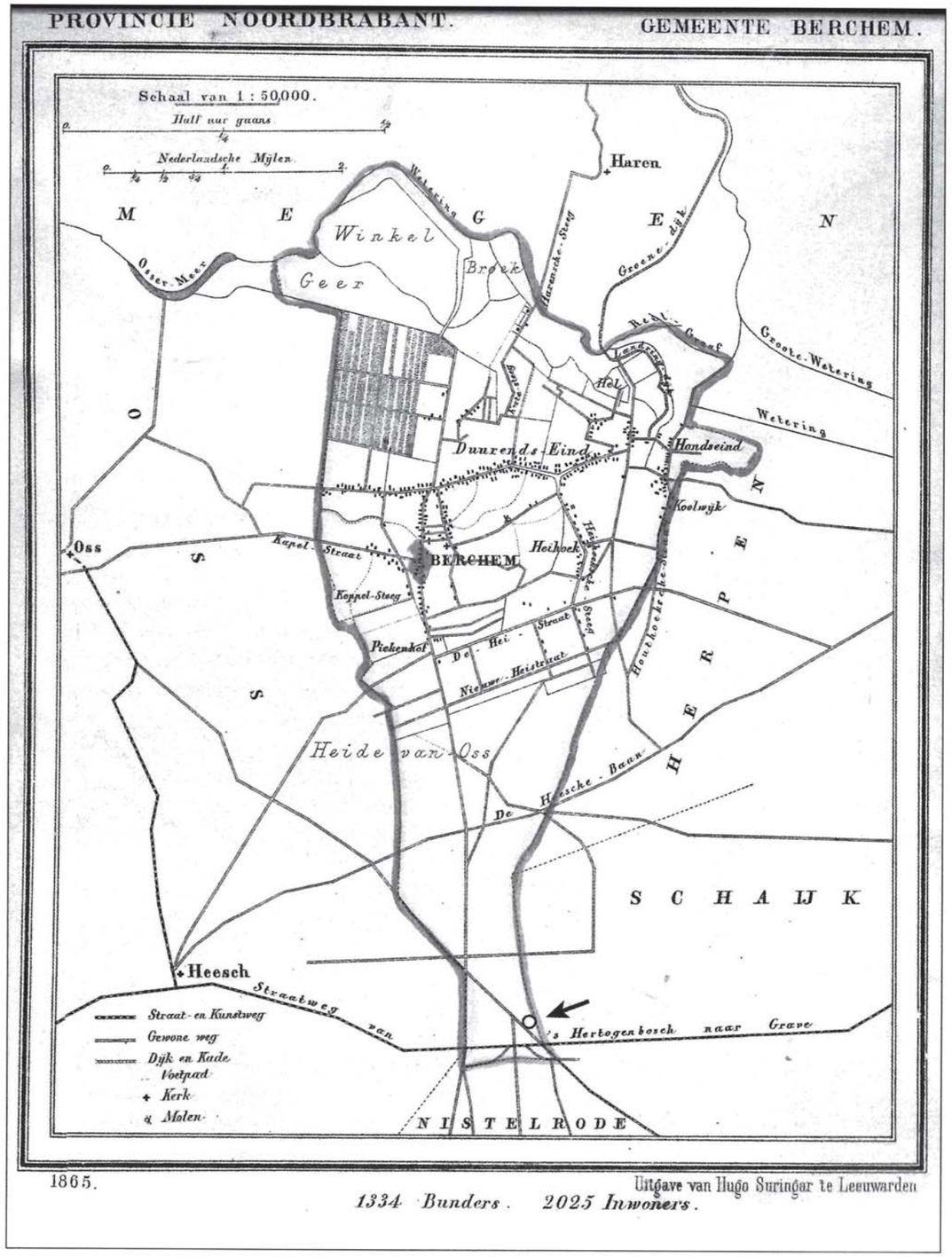

○ = *locatie van het Zevenbergse Huis.*

Het ontstaan van Landgoed Zevenbergen

in de uiterste zuidpunt van Berghem, op de grens met Schaijk, Oss en Nistelrode.

Door: Gerrit Laurenssen

Toen de belangstelling voor de landbouw in de 17e en 18e eeuw sterk toenam, groeide de aandacht voor het ontginnen van woeste heidegronden. Zo geschiedde ook in onze directe omgving. Vaak waren het de kapitaalkrachtigen die hun geld belegden in grote projecten. 'De Piekenhoef' in Berghem is zo'n voorbeeld.

Het was de heer Pieck van Tienhoven uit 's-Hertogenbosch die dit gebied liet omzetten van woeste heidegrond tot een goed renderend landbouwgebied.
Gedurende eeuwen bleef hier de bebouwing nagenoeg beperkt tot de historische hoeve 'De Piekenhoef'.

Het gebied heeft inmiddels een metamorfose ondergaan; in korte tijd wordt het landbouwgebied omgetoverd in een fraaie woon- en leefgemeenschap.

Een ander interessant ontginningsgebied was Zevenbergen en over het ontstaan daarvan gaat dit artikel.

De eerste kolonist op Zevenbergen

Een enkele, minder bedeelde pionier zag het in een veel latere fase ook elders in Berghem als een uitdaging om vanuit het niets een bestaan op te bouwen.

Uit 'De Berchse Hei in beeld' kennen we zo'n vooruitstrevende 'kolonist', die rond 1820 geheel op eigen initiatief een woest stuk heidegrond verwierf, waar niemand eerder heil in had gezien. [10]

Die eerste kolonist was Jan van Hintum, geboren in Heesch op 10 maart 1755, gehuwd met Maria Vos uit Culemborg op 20 januari 1785. Hij streek neer op Zevenbergen, in de uiterste zuidpunt van Berghem. Precies waar de Zeelandsche Baan vanuit Oss de hoofdweg van 's-Hertogenbosch naar Grave naderde. Strategisch gezien een mooie plek om een stuk grond te ontginnen en daarop een hutje te bouwen, dat later onder zijn beheer zelfs een herberg werd.
Het moet hard werken geweest zijn, daar op Zevenbergen, maar Jan ging voortvarend te werk; in 1828 was zijn gebied uitgegroeid tot vijf morgen (= vijf hecren = 50.000 m^2).

Die 'uitbreidingen' zullen door de locale overheid ongetwijfeld wel eens opgemerkt zijn, maar 'gedogen' kwam mogelijk ook toen al voor in het maatschappelijk gebeuren.
Een belangrijke bijkomstigheid in die tijd was zeker dat het hem niet moeilijk gemaakt kon worden door een aangrenzende buur, die daar ook grondrechten had, want die was in geen velden of wegen te bekennen. Het gehele gebied behoorde namelijk tot de gemene gronden van Berghem en Oss. En anno 2006 is dat feitelijk ook weer het geval.

Geen rechtmatig eigendom

Al in 1822 maakte Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant de gemeente Berghem erop attent dat Jan van Hintum geen rechten had op de grond die hij had ontgonnen en waarop hij ook een huisje had gebouwd.[1]

Dit bericht bereikte uiteraard ook Jan, maar die gaf een heel andere uitleg. Volgens hem was hij met toestemming van de burgemeester van Berghem op die plek begonnen en dus bleef hij voorlopig gewoon doorgaan met werken en wonen op 'zijn huis en erf'.

Raad van Berghem in problemen

Maar toen er in 1828 echt serieuze voorbereidingen getroffen moesten worden om alle grondeigendommen en bebouwing kadastraal te registreren, was de Raad van Berghem verplicht om het eigendomsprobleem op Zevenbergen opnieuw aan de orde te stellen.[2a]

Men concludeerde dat de bezittingen van Jan van Hintum niet geheel 'transparant' waren. De grond behoorde niet tot zijn eigendom, dat stond vast. Echter, zijn bewering dat hij met medeweten van de 'toenmalige' burgemeester daar begonnen was, klonk geloofwaardig genoeg om de kwestie netjes af te handelen.

'Wijze mannen'

Onder leiding van burgemeester Peter van Iperen, die ook in 1822 al in functie was, werd besloten om Jan van Hintum de mogelijkheid te bieden om de grond die hij vele jaren eerder al had "ingenomen en betimmerd" alsnog te kopen. Er wordt een neutrale taxatiecommissie benoemd om de waarde te bepalen. De heren Arnol-dus van de Wiel ("den Brouwer") en Geert Bueters uit Berghem stelden de prijs vast op *f* 20,– per 10.000 m^2, onder vermelding dat de kosten voor opmeting, taxatie en overdracht daarbij niet waren inbegrepen.
Er werd een hypotheekovereenkomst voor de te betalen som afgesloten, die binnen 10 jaar moest worden afgelost tegen betaling van 5% rente.[2b]

Jan van Hintum, eerste eigenaar van Zevenbergen

Met dat voorstel ging Jan van Hintum akkoord, getuige de registratie rond 1832, bij het officieel in werking treden van de kadastrale legger van Berghem. Jan van Hintum staat op dat moment geregistreerd als herbergier en bezit de percelen C 228 t/m 233, 235 t/m 238 en 240 en 241, vlak aan de rijksweg 's-Hertogen-bosch – Grave, die in die periode aanzienlijk wordt verbeterd.

In datzelfde jaar, op 10 oktober 1832, overlijdt zijn vrouw en ook de leeftijd van Jan vordert. Mogelijk zijn die omstandigheden de reden dat op 14 december 1834 huis en haard wordt verkocht.
Jan van Hintum vertrekt naar Oss en overlijdt op 12 januari 1837.

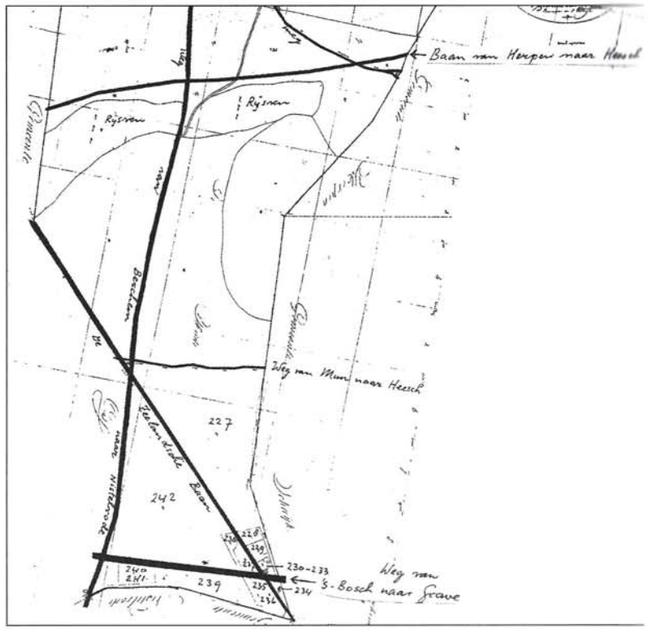

Detail van kadasterkaart van Berghem uit ± 1832. De nummers 230 - 233 geven de locatie van het Zevenbergse Huis aan (boerderij, herberg / tapperij en erf).

Wisselingen van de wacht in 1834

Getuige het kadaster is Jan Megens uit Beers de nieuwe eigenaar. Jan Megens was ook herbergier "aan den Schaijkschen Hoek" en had grootse plannen met zijn nieuwe aankoop. Dat blijkt uit zijn verzoek aan de Burgemeester van Berghem om een renteloos voorschot van *f* 3.000,– voor het cultiveren van de woeste heidegronden die bij de koop waren betrokken.

Hij heeft wel zijn twijfels, want hij vraagt of de betreffende heidegronden voorheen reeds (enigszins) zijn gecultiveerd en vraagt zich ook af wat hij kan verwachten van de opbrengst na verdere ontginning.

Tevens stelt hij de vraag: zijn die gronden na ontginning wel voldoende waarborg voor de *f* 3000,–, die hij in jaarlijkse termijnen van *f* 300,– of *f* 200,– aflost? Al met al getuigt het niet van een sterk vertrouwen in de gedane aankoop.[3]

Wellicht heeft Jan Megens zijn plannen moeten laten varen, want in datzelfde jaar wordt het geheel doorverkocht aan Adam Berents uit Grave. Ook van deze heer hebben wij geen verdere activiteiten rond dit project kunnen registreren.

Joannes Linsen in beeld

In 1835 zien we wederom een overdracht: Joannes Linsen, RK gedoopt te Grave op 20 januari 1767 en gehuwd te Mill op 12 oktober 1807 met Justina Catharina van den Bergh, een bruid van 27 jaar, koopt het geheel over van Adam Berents. En zoals later zou blijken heeft Joannes Linsen wél reële plannen met Zevenbergen.

Joannes had toen al een indrukwekkende staat van dienst.[4] Hij was in 1795 klerk ter secretarie en secretaris der Gemeente Grave. Op 11 april 1796 werd hij tweede commies bij Domeinen en Financiën van het Gewest Brabant, en op 2 mei 1797 representant van Bataafs Brabant. Op 2 september 1802 werd hij lid van de rekenkamer van het Departement van de Dommel, en op 15 mei 1807 assessor van het Departement Brabant. Vanaf 8 oktober 1814 tot aan zijn overlijden in 1842 was hij lid van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie Noord-Brabant.

'De Berkt' gereed, nu volgt Zevenbergen

Zijn grote verdiensten waren ook duidelijk zichtbaar in de praktijk. Op het gebied van ontginning van woeste heidegronden was hij een ware pionier. Hij beschikte over ruime financiële middelen: behalve de vele, goedbetaalde functies had hij een goed renderende katoenfabriek in Grave. En wat heel belangrijk was: hij had ruime kennis van zaken op landbouwgebied en bezat bovendien de gave om van zijn middelen een "wederkerig en edel gebruik" te maken door veel mensen werk te bieden. Hij was daarmee begonnen in Heesch, waar een nieuw uitgestrekt landgoed, 'De Berkt', werd aangelegd.[5] Hij liet daar een kasteeltje bouwen en ging er wonen. Dat kasteeltje siert het landgoed nog steeds en is in goede staat gerestaureerd.

Interesse en vakmanschap

Linsen wist dat het aanleggen van bossen belangrijk was voor de levering van hout en dat de heidegrond zich daar goed voor leende. Hij realiseerde zich dat het verbouwen van voer voor het vee van essentieel belang was. En zeker dat het bemesten van het land de belangrijke basis vormde. Al vroeg nam hij proeven met de groene bemesting.

Hij kweekte daarvoor bremstruiken, die hij vervolgens liet onderploegen, wat een voortreffelijk resultaat opleverde. Hij was ook een groot voorstander van bemesting met beendermeel.

De succesvolle voltooiing van de ontginning 'De Berkt' in Heesch was voor Joannes Linsen wellicht een aansporing om opnieuw met een ontginningsplan te beginnen.

Zijn tweede ontginningsplan werd Zevenbergen. Zoals gezegd, hij had begin 1835 al de percelen van Adam Berents uit Grave gekocht en in datzelfde jaar maakt hij bij de gemeente Berghem kenbaar dat hij zijn werkgebied op Zevenbergen wil gaan uitbreiden met een aantal percelen onder Sectie C ter grootte van gezamenlijk ruim 40 hectaren, die behoren tot de gemene heidegronden van de gemeente Berghem. Het betreft de percelen Sectie C nummers 227, 239 en 242, die hij in cultuur wil brengen.

Deze percelen sluiten als één geheel aan bij de overige die reeds in zijn bezit waren. Op de sectienummers 230, 231 en 232 wordt de boerderij, annex herberg gebouwd, die later als het Zevenbergse Huis bekend werd.

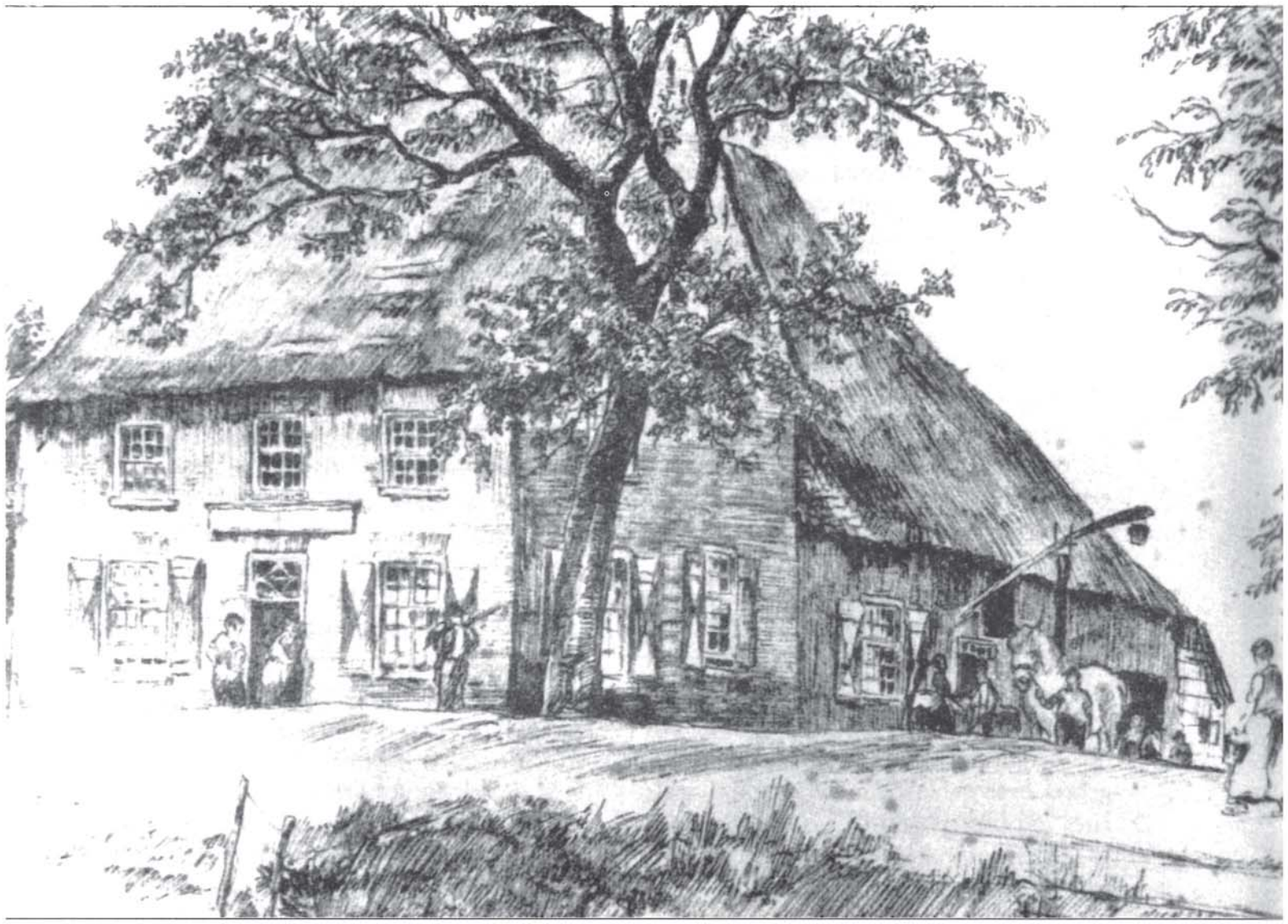

Tekening van het Zevenbergse Huis in 1933, door Jan Heesters, geboren te Schijndel 1893.

Grondprijs geen belemmering

Burgemeester Simon Petrus Bijvoet hield tijdens een speciale raadsvergadering als voorzitter een warm pleidooi om aan het verzoek van Joannes Linsen te voldoen.[6] Bijvoet acht het cultiveren van woeste grond van algemeen maatschappelijk belang en "zo al niet noodzakelijk dan toch stellig heel dienstig".

De percelen behoorden tot de meest heuvel- en zandachtige van de gemeenteheide van Berghem. Het gebied was voor de ingezetenen van Berghem van weinig betekenis en dat bleef heel lang zo. De grond werd aangeboden tegen de prijs van *f* 10,– per 10.000 m^2.

De voltallige raad stemde met het plan in; van de opbrengst kon de gemeente een nuttig gebruik maken en het in cultuur brengen van de gronden zou ook werkgelegenheid bieden. Bijvoet was een rasbestuurder; hij was ervan overtuigd dat het ontginningswerk bij Linsen in goede handen was.

Bijvoet liet in de overeenkomst ook de bepaling opnemen dat Joannes Linsen zich bij aankoop moest verplichten om de Nistelrodense Baan, die aan deze percelen grensde, in goede staat te brengen en ook te blijven onderhouden.

Exacte perceelgrenzen

Er werd nóg een voorwaarde gesteld. De percelen zouden exact moeten worden opgemeten en op waarde geschat en ook zou zijne Majesteit moeten instemmen met het plan.

De eis om de percelen nog eens extra op te meten was wellicht geen overbodige luxe, want de markeringen konden door begroeiing of handigheidjes bij ontginning nog wel eens veranderen. Zo bleek dat ook te zijn gegaan bij perceel C 234, gelegen aan de overzijde van de Bossche Baan.[7]

Veel later, in 1848, krijgen de erfgenamen van Joannes Linsen, Lambertus van Roer, grondeigenaar uit Grave en zijn echtgenote Johanna van den Berg, van de gemeente Berghem te horen dat zij geen recht hebben op dit perceel, groot 24 roeden en 20 ellen. Het perceel zou indertijd, bij leven van Joannes Linsen, "bij vergissing in de afgraving zijn begrepen". Maar ook hier komen de partijen tot overeenstemming. Voor *f* 10,– wordt de zaak weer beklonken.[8]

Serie A. No 114

Koopakte

van

Het Landgoed

Zevenbergen,

gelegen onder de Gemeenten Berghem, Oss, Schaijk en Nistelrode;

voor

zijne Exc. den Hoogwelgeboren Heer M. J. L. Baron van den Bogaerde van Terbrugge, Heer van Heeswijk en Dinther, enz.

wonende te Heeswijk

dato 11 Januarij 1850.

1849: Landgoed Zevenbergen gaat over naar "Kasteel Heeswijk"

Uit deze laatste passage zal de lezer duidelijk zijn dat de grote ontginner Joannes Linsen is overleden. Dat geschiedde in 1842.
Joannes Linsen had vele gronden in bezit en had ook meerdere erfgenamen.
Haast werd er niet gemaakt met de verkoop van het landgoed Zevenbergen.

Naar alle waarschijnlijkheid was het onroerend goed voor een langere termijn verpacht, want de verkoop wordt pas geregeld op 7 september 1849. Toen verklaarden Lambertus van Roer en CG Linsen dat het "goed, genaamd Zevenbergen" voor de somma van *f* 16.250,– is verkocht aan Baron van den Bogaerde van Terbrugge van Kasteel Heeswijk.[9]
De passage van de koopakte vindt plaats op 11 januari 1850.[9]
De betaling en overdracht worden in de geest van die tijd heel praktisch afgehandeld:
"Betaling primo januari eerstkomende, de aanvaarding van weilanden half maart, de gebouwen met moestuinen met Pinksteren en de bouwlanden stoppeltijd aanstaande jaar 1850".

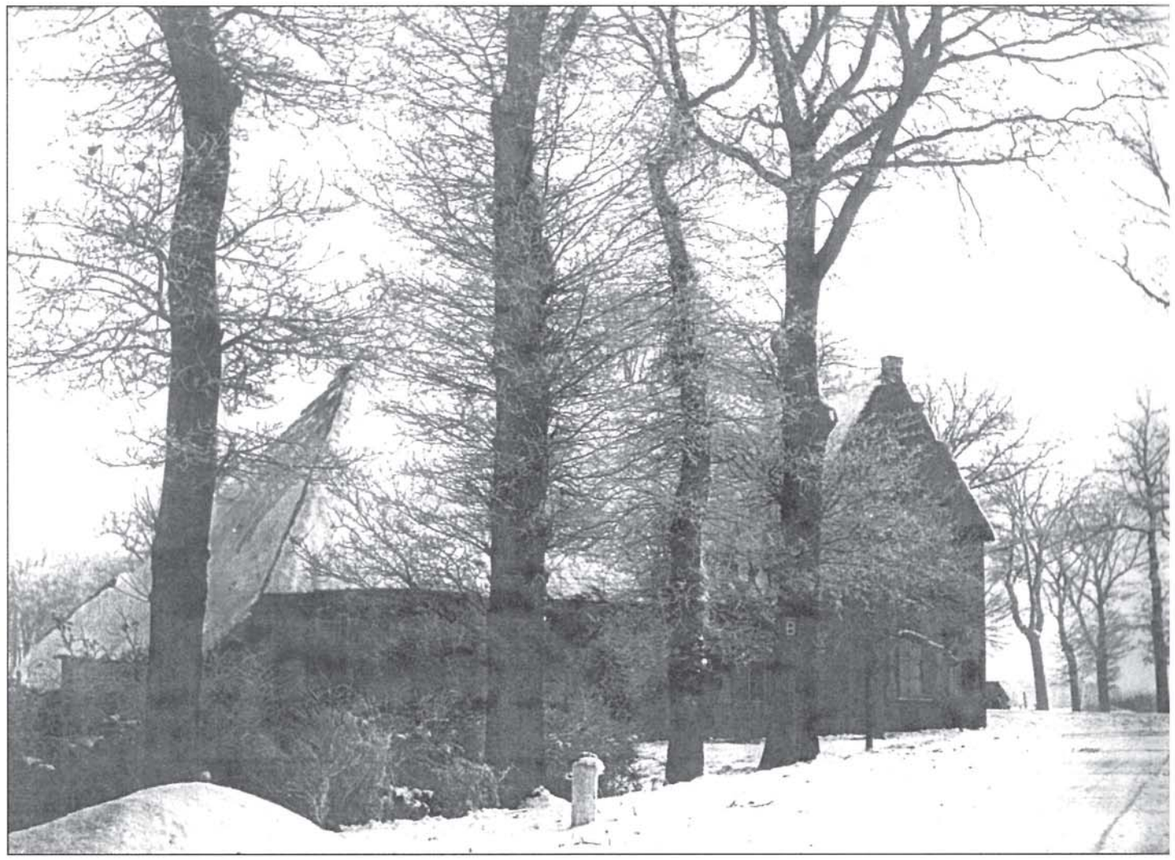

Fraaie winteropname van de zijlant van het Zevenbergse Huis vanuit de richting Oss/Berghem.
Foto: L. v.d. Bergh, 17 januari 1941, Collectie BHIC-Oss.

Samenvatting

Het door Linsen ontgonnen gebied op Zevenbergen heeft door de vele jaren heen nagenoeg geen veranderingen ondergaan.

Het landbouwgedeelte waar Jan van Hintum gestart was, werd aanzienlijk uitgebreid. Aan de overzijde van de rijksweg, dus aan de zijde van Nistelrode, werd grind gewonnen voor aanleg en onderhoud van de wegen, oa in Berghem. De percelen 227 en 242 werden nagenoeg geheel ingericht voor bosbouw en ook hier vonden door de vele jaren heen geen ingrijpende veranderingen plaats. Deze grond was uitstekend geschikt voor de leverantie van hout voor diverse doeleinden, waaraan in die tijd ook grote behoefte was. Door die bebouwing was het tevens een prima jachtgebied.

Baron van den Bogaerde heeft de ontginning niet verder doorgezet. Het uitgebreide bosgebied is dus gebleven. Dit houdt echter niet in dat de bomen in het bos bijna 200 jaar oud zijn, want er is uiteraard vele malen hout gekapt en vervolgens weer opnieuw aangeplant in diezelfde geest. Vele jaren mocht de natuur hier verder onbelet haar gang gaan, waardoor een prachtig natuurgebied ontstond.

Het Zevenbergse Huis werd door de jaren heen door de Heren van Heeswijk steeds verpacht. De eerste ons bekende huurder, Willem Aerts uit Schijndel, huurde "het bouwmanserf te Berchem, genaamd Zevenbergen, bestaande uit herberg met bouwmanswoning en achterhuis, schuur, erf, tuin en bouw- en weilanden", ook die onder Schaijk en Nistelrode, totaal tien hectaren, in 1860 voor een periode van tien jaar. De jaarlijkse huur bedroeg "eenhonderdvijfentwintig gulden", te voldoen in twee termijnen en wel de ene helft op "den derden Kerstdag" en de andere helft op "Sint Jansdag", 24 juni.

In 1947 werd het Zevenbergse Huis geheel door brand verwoest. Het huis werd toen bewoond door de familie Wijnen. Het geheel zou niet herbouwd worden; in 1952 werden de resten uiteindelijk geruimd.

De ons ter beschikking staande gegevens zijn weergegeven in de bijlage. Zoals reeds eerder gezegd: het bosgebied is door de jaren heen bijna ongerept gebleven. Het tracé van de nieuwe rijksweg A50 werd echter verlegd in noordelijke richting, waardoor de plek waar eens het Zevenbergse Huis stond, nu aan de overzijde (ten zuiden) van de "grote weg" is komen te liggen.

Een groot gedeelte van het bosgebied is daar ook verdwenen, omdat het terrein inmiddels vele jaren geleden in gebruik werd genomen als motorcrosscircuit.

Dat deel is overigens in 2005 ook nog in beeld geweest als mogelijke locatie voor de aanleg van een nieuw streekziekenhuis, maar helaas werd door de ziekenhuisdirectie van Oss en Veghel de voorkeur gegeven aan een locatie in Uden.

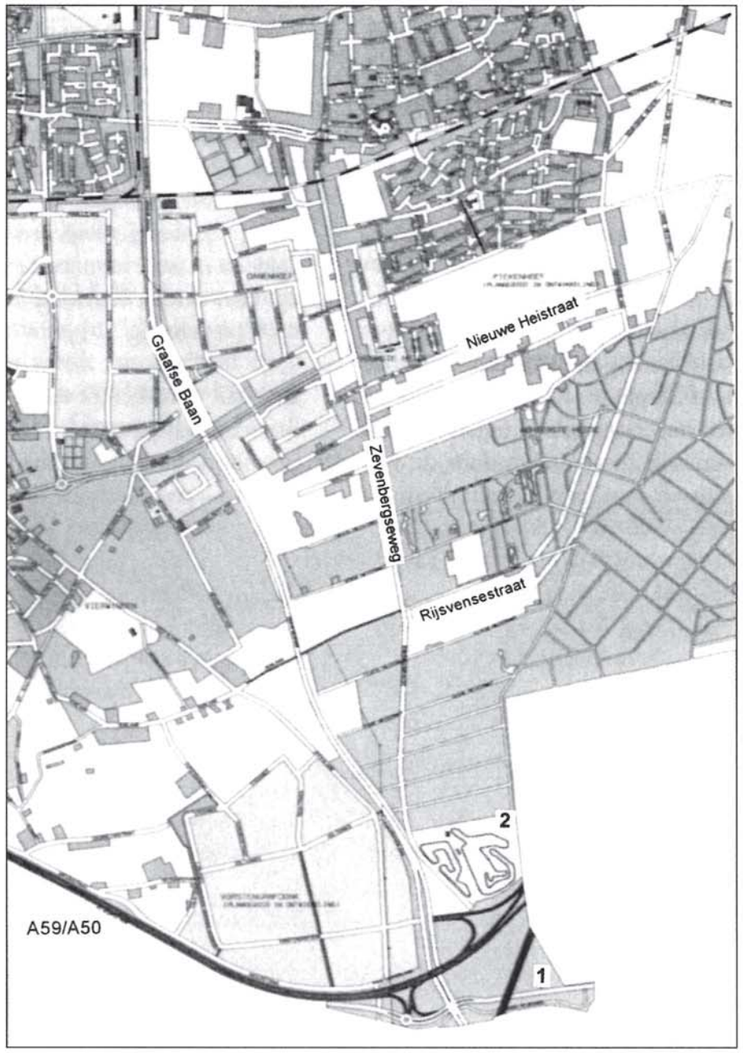

1 = locatie van het voormalige Zevenbergse Huis.
2 = locatie van motorcrosscircuit Zevenbergen. Deze plek is in 2005 in beeld geweest als mogelijke locatie voor de vestiging van het nieuwe streekziekenhuis.

Referenties

1. Gemeentelijk Archief van Berghem (GAB): ingekomen stukken: 11 april 1822.
2. GAB: notulen van de Raadsvergadering van 20 november 1828 (2a) en 4 december 1828 (2b).
3. GAB: ingekomen stukken: 14 december 1834.
4. Essink HBN, Merlet jrg 2, 1966 en jrg 15, 1979.
5. Laat F de, D'n Herd nr 128, pag 5, 14 februari 1974.
6. GAB: notulen van de Raadsvergadering van 16 november 1835.
7. GAB: notulen van de Raadsvergadering van 7 december 1848.
8. GAB: notulen van de Raadsvergadering van 21 maart 1849.
9. BHIC, 's-Hertogenbosch, archief: Bogaerde van Terbrugge en aanverwante families 1359-1986. Toegangsnummer 314, inventaris 656, Landgoed Zevenbergen in Berghem, Oss, Schaijk en Nistelrode.
10. Laurenssen G, De Berchse Hei in beeld, periode 1850-1950, uitgegeven door Heemkundevereniging Berchs-Heem, Berghem, april 1999

Bijlage bij het artikel "Het ontstaan van het Landgoed Zevenbergen"

Foto uit ± 1920.
Voorzijde van het Zevenbergse Huis, laaggelegen, pal aan de Rijksweg 's-Hertogenbosch – Grave. Collectie Tonnie van Bakel, Heesch.

Overgenomen uit de rubriek 'De Stad Oss' van het Dagblad voor Oss en Omstreken + Het Huisgezin van 12 april 1947. Stadsarchief 's-Hertogenbosch.

Brand

Gisterenmiddag brak omstreeks half twee brand uit in de boerderij van de Familie Wijnen op Zevenbergen in de gemeente Berghem. Deze plaats zal ons beter in de oren klinken onder de naam van "Het Zevenbergse Huis".
De gehele landbouwinventaris, alsmede al het vee, waaronder vijf koeien, een zeug met twaalf biggen en twee varkens, ging in de vlammen op. Slechts een kalf kon worden gered. Van de huishoudelijke inboedel wist men een gedeelte te redden.
De Schaijkse brandweer, wiens hulp inmiddels was ingeroepen, kon wegens watergebrek niets uitvoeren en moest dit treurige schouwspel aldus aanzien.
De oorzaak van de brand is niet bekend. Wel vernemen we nog dat de brand zijn vernietigend werk is begonnen in het schuurtje naast de boerderij van de Familie Wijnen, waarna de vlammen de boerderij hebben aangetast.

Foto uit ± 1930.
Hasje Wijnen en Drieka Verstegen, zijn echtgenote, poseren hier voor het Zevenbergse Huis, vol trots met hun zoon Klaas, als militair bij de Cavalerie. Aan het zandlopermotief op de luiken is te zien dat dit huis deel uitmaakt van de bezittingen van Kasteel Heeswijk. Collectie Tonnie van Bakel, Heesch.

Vanaf het trottoir

HET ZEVENBERGSE HUIS VERDWENEN

In de krant van vandaag komt een tweetal foto's voor. De eerste hiervan vertoont een door brand verwoest gebouw en de tweede een stuk of wat mensen, die datzelfde gebouw aan het slopen zijn. Aan verreweg het grootste gedeelte van onze abonné's is dit door brand verwoeste gebouw voldoende bekend. Want bijna iedereen uit Oss en omgeving heeft eens of meermalen het „Zevenbergse Huis" gezien, zoals dit de laatste jaren in al zijn troosteloosheid op de hoek stond, waar de verharde binnenweg vanuit Oss op de rijksweg 's-Hertogenbosch—Nijmegen uitloopt. Nu valt niet te ontkennen, dat verwoeste huizen en panden zelfs in deze tijd, waarin nog immer op talrijke plaatsen de gevolgen van ruw en niets sparend oorlogsgeweld zichtbaar zijn, toch nog voortdurend de opmerkzaamheid van het passerend publiek blijven opeisen. Maar die door palen gesteunde ruïne en die muren, waarin 't vuur open en lege venstergaten had gebrand, trokken daar langs genoemde rijksweg des te meer de aandacht, omdat zij het trieste overblijfsel vormden van een gebouw, dat men meer of minder als een historisch gebouw beschouwde. Want al leek het Zevenbergse Huis door zijn stijl nu niet direct op een kasteel, toch had het in zijn massief voorkomen iets van een ver verleden en wel zo, dat men zich dit gedeelte van een rijksweg, welke als een „Napoleonsweg" een 30 à 40 jaren geleden nog met de voor wielrijders en toenmalige automobilisen berucht geworden „kinderhoofdjes" geplaveid was, niet zonder dit huis voorstellen.

Het was daarom heel begrijpelijk, dat iemand, die vanuit Oss in de richting Nijmegen reisde en hierbij Heesch vermeed, niet „binnendoor" haar „over Zevenbergen" ging. En eveneens was het begrijpelijk, dat men zich zo goed kon realiseren, dat hier behalve de legers van een Franse veroveraar er zovele anderen langs het Zevenbergse Huis zijn heengetrokken, dat men zich in kon beelden, dat in ditzelfde huis wrede en bange gebeurtenissen plaats hadden gevonden, dat men zich kon indenken, hoe hier eens diligences en andere oude voertuigen hun pleisterplaats hadden. En dit ondanks het feit, dat het Zevenbergse Huis toch niet op zulk een langdurige historie kon bogen als zijn aanblik veronderstelde. Want zoals elders in ons blad wordt meegedeeld, werden zijn fundamenten pas gelegd omstreeks 1800.

Maar al was de romantische waas, welke om het Zevenbergse Huis te weren was, minder reëel dan men oppervlakkig kon veronderstellen, toch is en blijft het jammer, dat dit huis na de brand niet meer werd opgebouwd en thans met de grond is gelijk gemaakt. Al drijft het snelle tempo van de moderne tijd er immers toe de gedachten voor alles te richten naar het heden en de toekomst — en dit te meer omdat heden en toekomst zo vele factoren van onrust en onzekerheid inhouden — toch heeft het ongetwijfeld zijn groot nut en bijzondere bekoring de blik zo nu en dan te wenden naar datgene, wat geschiedenis is geworden.

xR'

Bron: Dagblad voor Oss en Omstreken van woensdag 14 mei 1952.

Na de brand in 1947 zijn de restanten van het Zevenbergse Huis blijven staan tot in 1952. Opvallend is dat het huis zo pal grenst aan zowel "de grote baan" (Rijksweg) als aan de weg naar Oss. Foto: Daan Scholte, 1952. Collectie BHIC-Oss.

De familie Wijnen in volle actie bij het slechten van de laatste resten van 'hun' Zevenbergse Huis. Foto: Daan Scholte, 1952. Collectie BHIC-Oss.

„HET ZEVENBERGSE HUIS"

valt na $1^1/_2$ eeuw ten prooi aan de slopershamer

Het was de elfde April 1947 op het middaguur dat brand uitbrak in een schuur, behorende bij het in deze streken zeer bekende „Zevenbergse huis". Het vuur vrat met razende snelheid door het uit hout en riet bestaande geval en het duurde niet lang of de gloeiende vuurtongen lekten begerig het rieten dak van het Zevenbergse huis zelf. Na enkele uren was er niet veel meer over dan wat zwart geblakerde muren. Weinigen konden toen vermoeden dat met deze brand voorgoed een einde was gekomen aan de zeer oude herberg „Het Zevenbergse huis", want nadat de ruïne reeds 5 jaren oud was, werd op 7 Mei j.l. definitief besloten dat het gebouw niet meer zou worden opgebouwd, doch ten offer zou vallen aan de slopershamer.

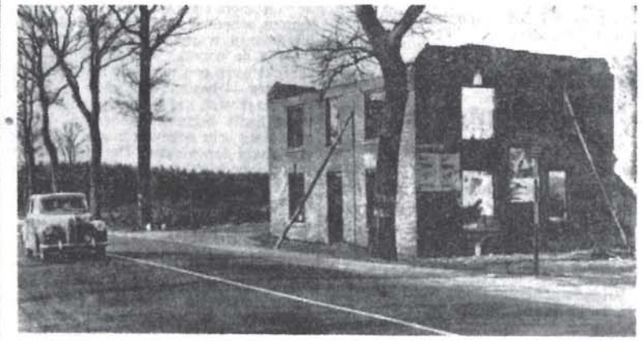

De laatste hoop op behoud.....

Oorspronkelijk buitenverblijf

Laten we eens kijken waarom het eigenlijk zo jammer is dat dit trotse oude huis gaat verdwijnen. Het „Zeuvenbergse huis", zoals het in de volksmond heet, was al heel oud. Wanneer het precies gebouwd is, kunnen wij niet zeggen, wel door wie het gebouwd werd. Dat was Johannes Linssen, een Gravenaar. Deze heer was van eenvoudige afkomst. Vanwege zijn grote werklust, zijn sociale inzichten en zijn politieke begaafdheid, werkte hij zich op tot grotere hoogte dan hij zelf had kunnen verwachten. Zo ontgon hij diverse boerderijen en wat voornamer is, zijn voorbeeld werd nagevolgd. Hij had een voornaam aandeel in de bouw van de St. Lambertus-kerk te Nistelrode. Later werd Hannes Linssen gekozen als lid van de Provinciale Staten. Om af en toe van enige rust te genieten liet Linssen een soort buitenverblijf bouwen, temidden der bossen gelegen doch eveneens langs de grote verkeersweg Den Bosch-Nijmegen. In de richting Heesch lag de weg toentertijd meer zuidelijk, doch op de plaats waar het buitenverblijf van Hannes Linssen stond kwam de weg in de baan die hij nu volgt. De naam dankt het huis hoogstwaarschijnlijk aan de plaats waar het stond ,nl. Zevenbergen. Het huis was hecht en bijzonder sterk, zoals trouwens wel uit bovenstaande foto blijkt. Spoedig zag de eigenaar in dat het huis een ideale plaats was om in te richten als herberg, waar de vermoeide reizigers over de toen nog barre en verlaten weg, hun rust konden genieten. Zelf nam hij daarom in zijn laatste levensjaren genoegen met de bovenverdieping, terwijl hij de benedenverdieping verhuurde als herberg. En sinds die tijd legde iedere postkoets en iedere diligence aan bij het „Zevenbergse Huis". Paarden werden er verwisseld, de dorst werd gelest en de honger gestild. Ongetwijfeld zullen de sterke muren vele vermoeide reizigers geherbergd hebben. Later, toen de grote weg werd verlegd en een betonnen wegdek kreeg, toen de diligence en de postkoets moesten ruimen voor de auto en de trein, werd het er allengs minder druk, maar toch bleef het een langs kwamen, terwijl vooral wandelangs kwamen ,terwijl vooral wandelaars uit de omliggende plaatsen er gaarne enige verpozing zochten.

Johannes Linssen stierf in 1842. Omstreeks die tijd ook werd het huis aangekocht door de „Jonkers" van het kasteel van Heeswijk, vermoedelijk om het als jachtverblijf te bezigen, doch van deze plannen is weinig terecht gekomen.

Vele huurders hebben er in gewoond. Voornamelijk in Nistelrode leven nog vele families, wier voorouders pachters waren van „het Zevenbergse Huis". Wij noemen de families Leijen, Geurts, v. Heijman, Exters, v. Dinther en Joh. Wijnen.

Toen het huis door brand werd verwoest, werd het bewoond door een zoon van Joh. Wijnen, n.l. door M. Wijnen, die wij op de onderste foto bezig zien met de sloping, zeer zeker met een gloed van spijt in zijn ogen.

„Het Zevenbergse Huis" gaat verleden tijd worden, maar het zal nog lang duren eer de bewoners van Oss en Omstreken het zullen vergeten.

.....geheel de bodem ingeslagen.

Bron: Dagblad voor Oss en Omstreken van woensdag 14 mei 1952.

Een stille getuige van het Zevenbergse Huis

Dit is de plek waar de weg van Oss de oude Rijksweg van 's-Hertogenbosch naar Grave bijna raakte.
Alleen de voorrangsdriehoeken, die inmiddels gehalveerd zijn door het overwoekerende onkruid herinneren nog aan de plek waar eens het Zevenbergse Huis stond.
Eigen foto uit 2001.

Werken in het O.L. Vrouwe Gasthuis 1942–1945

In de jaren 1920-1930 was zuster Padua uit Berghem werkzaam in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam. Zij was een zuster van Driek van de Broek uit het Tuureind. Zij was zeer actief om de meisjes te werven om daar te komen werken. Waarschijnlijk heeft zij de mensen aangeschreven omdat zij als zuster niet uit het klooster mocht. Maar mijn zus Jeanne was er al en via haar ben ik er gekomen. We waren daar goed bewaard bij de zusters van Carolus Borromeus, een orde uit Maastricht.
Daar stond het Moederhuis.

Carolus Borromeus - (Latijn: Borromaeus; eigenlijk Carlo Borromeo) (2 oktober 1538, Arona - 3 november 1584, Milaan) was aartsbisschop van Milaan, een belangrijk kerkhervormer en is een rooms-katholieke heilige.

Carolus Borromeus

Wie er die eerste jaren werkten weet ik niet zo goed. Ik weet alleen mijn oudste zus An. Die kwam èèn keer in de twee maanden 's zondags naar huis met de bus. Na de hoogmis wachten wij ze op bij café "de Witte" maar er zullen er nog wel op meer plaatsen in Berghem uitgestapt zijn.
's Avonds ging ze dan weer terug met dezelfde bus. Ik ben nooit met de bus geweest. Wij moesten met de trein.

Zelf ben ik op 8 februari 1942 naar Amsterdam gegaan. Ik kwam recht van school af. Ik heb eerst nog een jaar op de naaischool gezeten en moest toen gaan werken. Mijn zus Jeanne zoals gezegd, werkte er toen al. Ik verdiende *f* 12.50 per maand en dat geld werd naar huis toe gestuurd. Als we dan eens in het half jaar thuiskwamen kregen we daar wat zakgeld van om in Amsterdam wat te kopen. We hadden niet veel te besteden hoor maar dat had eigenlijk niemand. In de zomerdag mochten we wel eens naar buiten en dan gingen we bij de Hema een 'dubbeldik" ijsje halen van 15 cent.

Er waren ongeveer 80 meisjes en die werkten door het hele ziekenhuis. Toen ik daar werkte was ons Jeanne er ook en er werkten al een heleboel meisjes uit Berghem. Hier enkele namen van die ik nog weet. Mien van de Berk, Mien en Riek van de Broek, Anneke en Betsie Strik, Anneke en Marietje den Brok, Marietje, Pieta en Sjaan van de Lee, Riek en Anneke Megens, van Grad Megens, Jo, Bertha en Riek Mulders, Marie van Schayk (den Dekker), Nellie Kluytmans. Ik hoop dat ik er geen vergeten ben. Verder werkten er ook veel uit de regio Oss–Heesch–Uden–Schaijk.

Ik ben daar 3,5 jaar geweest. Het was er best fijn en gezellig werken. We moesten 6 dagen in de week werken en zondag's waren we vrij. Om half een 's middags was het etenstijd tot een uur en dan waren we vrij tot twee uur Dan zaten we meestal in de recreatiezaal. Er was altijd een zuster bij en als je niks zat te doen of zat te lezen dan vroeg ze meteen of je geen kousen had die gestopt moesten worden of geen ondergoed dat versteld moest worden.
Ook gingen we wel eens in de tuin in de zon zitten. Om 8 uur 's avonds waren we ook vrij, dan deden we wel eens een spelletje "bikkelen". Dat doe je met botjes (ik dacht van een schaap. Dat had 6 kantjes) en met een ping-pong balletje. Het balletje opgooien, botje omdraaien en het balletje weer opvangen. Het was een snel maar wel leuk spelletje. 's Avonds gingen we wandelen onder leiding van een zuster. We gingen dan vaak naar volkstuintjes, dat vond ik wel fijn. Je moest niet, je mòcht mee.

De jongste meisjes begonnen te werken in de aardappelkelder. Met een grote machine werden ze geschraapt en moesten wij de pitten en zo eruit halen. Voor de dokters en klassepatiënten moesten er iedere dag twee emmers aardappelen geschild worden, verder moesten we groenten schoonmaken en snijden enz. Daar werkte Marie van Schaijk, die was wat ouder en een beetje de baas over ons.

Wat de voedselvoorziening betreft zal het ziekenhuis wel een voorkeursbehandeling genoten hebben omdat er in het Maria Paviljoen ook Duitse officieren lagen. Deze kwamen waarschijnlijk van het front. Er kwamen in die tijd ook meisjes uit Amsterdam werken. Waarschijnlijk voor het eten maar ook om te werken. Echt honger hebben wij nooit gehad. We hadden niet genoeg maar we wisten dat we 's avonds te

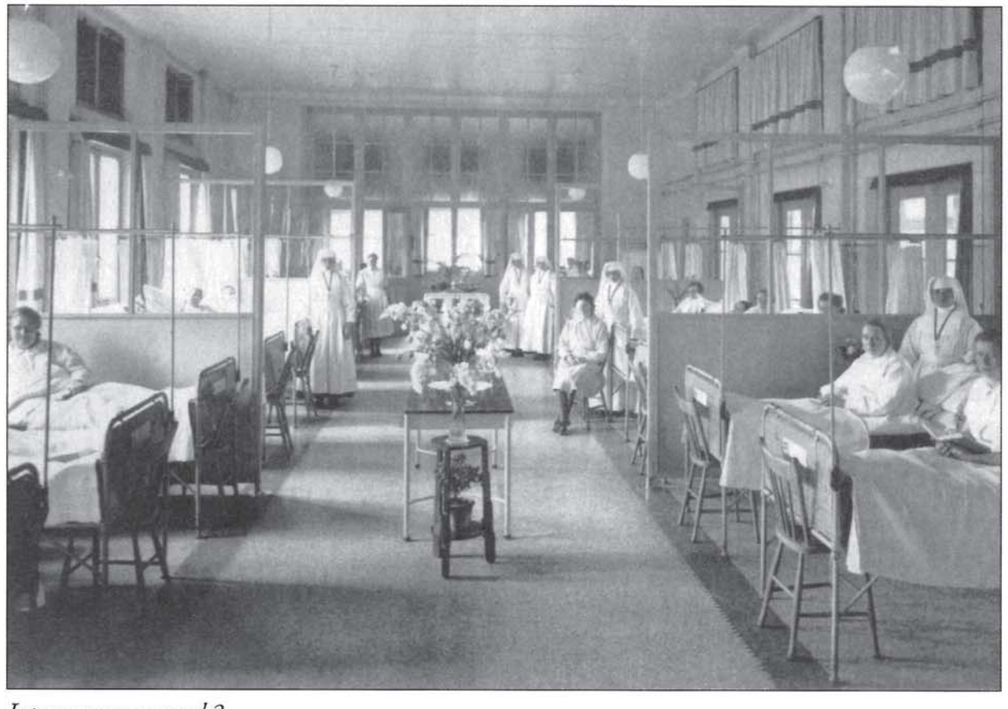
Interne vrouwenzaal 3

eten kregen en voor velen buiten het ziekenhuis was dat niet zo. Het was immers hongerwinter. Wij wisten tenminste dat we 3 keer per dag eten kregen. Je had toen nog 3 Kerstdagen. Rond die tijd was er een schip uit Friesland binnengekomen met aardappelen en zuurkool. Toen hebben we alle drie de kerstdagen 's morgens, 's middags en 's avonds een bordje zuurkoolstamppot gegeten. Ik vind het nog steeds lekker.

Verder werkten we over het hele ziekenhuis verspreid. Op de ziekenzalen en in de keukentjes daarvan. Er waren 13 ziekenzalen. Het Anna Paviljoen, een kraamafdeling. Het Maria Paviljoen de klasseafdeling. Verder werkten we nog in de grote keuken en in de spoelkeuken, in de gangen en op de dokters en verpleegstersafdelingen, in de wasserij enz. Daar werkte mijn zus Jeanne. Nog een mooi verhaal daarover.

Er hing een groot schilderij aan de muur, dat moest iedere week afgestoft worden. Daar moesten ze altijd extra een trap voor halen. Als die hoofdzuster die trap maar gezien had dan was het goed, of ze gestoft hadden of niet. Zo had ieder zijn taak in het ziekenhuis. Eens per half jaar kregen we vier dagen verlof maar we hadden ook wel eens uitstapjes, naar Oud -Valkeveen. Daar was een grote speeltuin aan de Zuiderzee. Of het toen al IJselmeer was weet ik niet. Ik weet niet wanneer dat veranderd is. Daar kon je een heel eind in lopen. Daar hebben we er nog een paar grote vissen uit het net gehaald, foei. Mijn onderjurk uitgetrokken en ze daarin gedraaid. We hebben er 's avonds van gesmuld. Ook zijn we eens naar de Bonte Dinsdagavond Trein geweest met Snip en Snap, en een keer naar Schiphol.

Ondertussen werkte ik in de grote keuken en nog later in de wasserij. Daar was zuster Padua hoofd. Een mooi verhaal is dat 's middags rond twee uur onder het vouwen, strijken en mangelen *(een mangel is een soort strijkmachine. De was wordt er aan de voorkant van de machine door twee mensen nat ingedaan en door twee mensen aan de achterkant droog en glad uitgehaald en opgevouwen)* er een rozenhoedje werd gebeden *(een rozenhoedje is vijf keer tien weesgegroetjes en vijf Onze Vaders)*. De vier kralen in het begin waren de blijde geheimen, de droevige geheimen de glorievolle geheimen en de geheimen van het licht Zuster Padua bad voor. Die ging maar door, vijftien rozenhoedjes was heel gewoon. Dan waren we rustig en werkten we door want praten kun je niet onder het bidden. Maar op een dag was de wasmeester ook boven en die had meegeteld. Hij zei toen op een gegeven ogenblik: "Nou is het wel genoeg, dat is het drieëntwintigste". Iedereen lachen natuurlijk.

Boven r.: Jeanne van Oorsouw
Beneden l.: Nicola van Soerland
Beneden r.: Marietje van der Lee

Zuster Padua

Mijn zus Jeanne was ondertussen naar huis terug. Toen kwam de spoorwegstaking en konden wij niet meer naar huis. Verder hoorden wij daar weinig van, want wij waren eigenlijk altijd intern. We kwamen maar weinig buiten. In het Maria Paviljoen werden Duitse officieren verpleegd en een Duitse keukenboekhouder kwam iedere dag in de keuken bespreken wat er gegeten moest worden. Dat was buiten de Duitse zusters om de enige waar wij contact mee hadden. In de Orde van Carolus Borromeus waren ook Duitse zusters, zij verpleegden en werkten in de keukens en werkten ook op de wasserij. Op een dag moesten die allemaal terug naar Duitsland om daar te gaan werken. 's Morgens in de kapel werd

†

J.M.J CB.
Gedenk in Uwe gebeden
de EERW. ZUSTER M. PADUA
Johanna Maria van den Broek
Religieuze van de Congregatie der Liefdezusters
van de H. Carolus Borromeus te Maastricht.
Geboren te Berchem 28 juni 1884
Ingekleed 29 juni 1908
Geprofest 19 juli 1910
Voorzien van het H. Sacrament der Zieken
overleden te Rijckholt 23 febr. 1962.

In dienende liefde heeft Zr. Padua haar religieus-zijn beleefd. Het geluk van anderen was het hare. Goed doen aan allen in haar omgeving was haar bekommernis. Zo bereidde zij zich heel haar leven voor op "de komst van Christus". In 'n gebed, dat zij dagelijks bad, had zij heel haar leven en bijzonder de laatste voorbereiding voor Jezus' komst in Maria's handen gelegd.
Hoe veilig en gelukkig moet dan wel niet haar "uittocht" en "blijde inkomst" zijn geweest! Zeker mogen wij daar Jezus' woord beluisteren: „Kom gezegende van mijn Vader!", en ook "Wat gij aan één van deze mijn geringste broeders hebt gedaan, dat hebt gij gedaan aan Mij."

Zoet Hart van Jezus wees mijn heil.
O. L. Vrouw, Sterre der Zee, b.v.o.

toen het lied Maria Immaculata gezongen. Dat is een lied waarin ze bescherming vragen en dat werd gezongen op de dag dat de zusters weggingen. Iedereen in tranen. Ik kende niet alle zusters maar met een deel van hen heb ik gewerkt. Als ik het nu in de kerk hoor zingen krijg ik nog steeds kippenvel en een brok ik mijn keel.

Er waren ook een paar onderduikers in het ziekenhuis. Die sliepen boven de wasserij. Dat was in een ander gedeelte van het ziekenhuis. Dat leek gevaarlijk. Er waren drie onderduikers die overdag in het ziekenhuis werkten. Wij wisten daarvan en Riek en Anneke Megens en ik hadden daar wat kleren en een paar schoenen liggen zodat het leek of wij daar sliepen. Later is er op zondagmorgen een razzia geweest en hebben naderhand gehoord dat ze daar een zender hadden. Daar waren de Duitsers natuurlijk op uit. Ik ben naar boven gegaan om te kijken of er niks van die jongens lag wat ze kon verraden.
De jongens zaten veilig. Er is toen wel een ziekenbroeder doodgeschoten in de tuin van zaal dertien waar de patiënt lagen en dokter Pompe hebben ze opgepakt. Die is later ook geëxecuteerd. Daar zit ook nog een verhaal aan . Een zuster had tegen een meisje gezegd dat ze dokter Pompe thuis moest gaan waarschuwen, maar toen ze aanbelde kwamen er al Duitsers met de dokter naar beneden. Ze hebben haar toen ook meegenomen. Ze moest zeggen welke zuster haar gestuurd had. Zes weken hebben ze haar vastgehouden. Ze heeft al die tijd volgehouden dat het zuster Carolus Borromeus was, dat waren ze dus allemaal. Toen hebben ze haar weer vrijgelaten. Petje af voor haar.

Zuster Padua met broer Driek van de Broek en zijn vrouw

Verder hebben wij niet zoveel van de oorlog gemerkt. Er kwamen wel V2's overgevlogen die vlogen veel hoger dan de V1's omdat ze veel verder moesten vliegen. Als de meisjes een vliegtuig hoorden dan was er paniek, vlogen ze hun bed uit en werd iedereen wakker gemaakt. Ik zei dan: "Laat me alsjeblieft liggen". Dan vlogen ze naar beneden toe want er waren meisjes bij die verschrikkelijk bang waren, maar ik niet.

Ook van de Jodenvervolging hebben we niet veel gemerkt. We waren natuurlijk nog erg jong, 16-17 Jaar oud en dan dringt dat nog niet goed tot je door. Alleen als je de stad inging zag je dat er huizen gewoon tussenuit waren. Daar hadden de mensen om te kunnen stoken al het hout uitgehaald en dat zijn waarschijnlijk huizen geweest waar Joden gewoond hebben.

Op Bevrijdingsdag ben ik uit een dakkapel geklommen en zo langs de pannen de dakgoot in. Wij sliepen boven de machinekamer en ik ben door de dakgoot gelopen, de hoek om en daar stond een hoge schoorsteen met klimhaken naar boven. Daar ben ik een eind tegenop geklommen en toen stonden ze aan de overkant van de straat te roepen dat ik er af moest komen. Ze riepen:

Refter. Links Marietje den Brok - Huibers

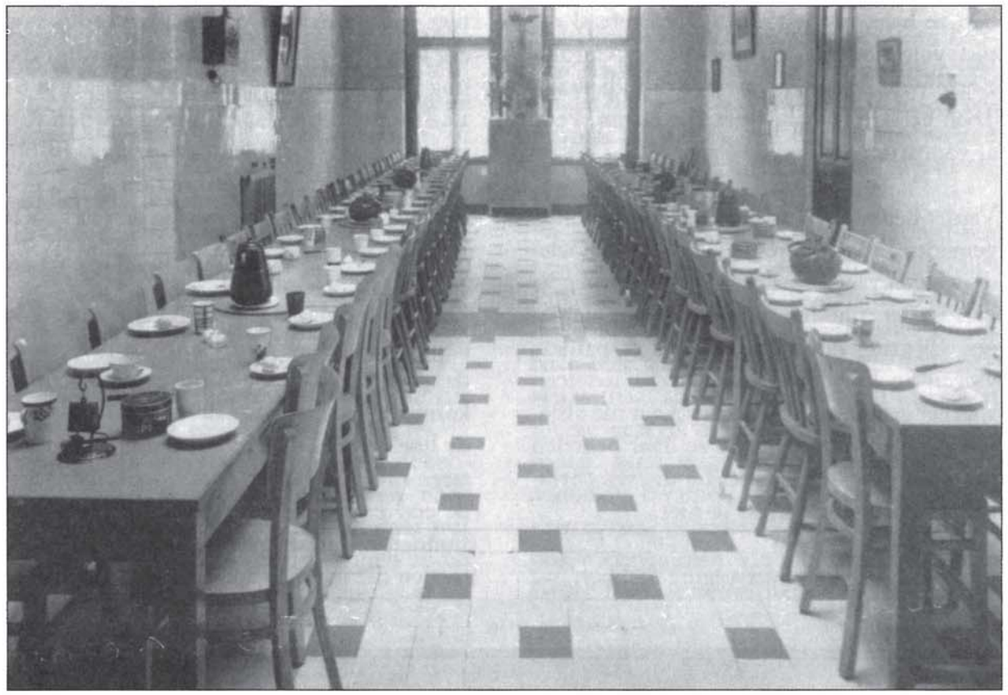

De eetzaal dienstboden

Zusjes van Oorsouw:
links Jeanne en rechts Janske

" Kom eraf, straks komen de Duitsers en die schieten jou eraf". Toen ben ik er maar afgekomen. Achteraf bekeken stom want er was al die tijd niets aan die dakgoten gebeurd, ik had er zo door kunnen vallen en we zaten vier hoog. Het was bevrijdingsdag en ik had van blijdschap zin om iets geks te doen.

Ik had het behoorlijk verknald want ik moest wel van mijn slaapcel af.
Er werd bij de kloosterpoort ook iedere dag aan veel mensen van buiten eten uitgedeeld. Wij hebben dat nooit gezien maar wel gehoord. Zo zijn we de winter doorgekomen. Na de bevrijding zijn we niet meteen naar huis gegaan. Ik was door de spoorwegstaking al heel lang niet meer thuis geweest. Toen ik eenmaal thuis was ben ik niet meer teruggegaan naar Amsterdam.

Anneke en Riek Megens, daar trok ik veel mee op, kwamen op een zondagmiddag bij ons om te vragen of ik mee terug ging. Maar ik zei: "Ik ga niet mee terug voor onze Koos thuis is". Toen is het er eigenlijk niet meer van gekomen. Anneke en Riek zijn met een soldatenwagen met Engelse soldaten weer naar Amsterdam gegaan maar ik ging niet mee. Toen was onze Koos eigenlijk toch een week of anderhalf later thuis,maar ik ben niet meer teruggeweest. Ze hadden daar in dat ziekenhuis genoeg mensen uit Amsterdam zelf om te werken. Ook om ze thuis uit de kost te hebben en om te werken. Ik heb er een mooie tijd gehad ik kan niet anders zeggen.

Janske Bon – van Oorsouw

Links waarschijnlijk Jeanne van Oorsouw

Het paardenhaam

In jaargang 45 nummer 3 in het jaar 1993 kwam Brabants-Heem met een heel bijzonder verhaal *(het ging over het paardenhaam)*, althans voor mij, en hopelijk ook voor de leden van Berchs-Heem.
Wij hebben bij onze vereniging ook wel een paardenhaam maar we weten er eigenlijk maar weinig van.
Berghem had vroeger ook een Haammaker in de persoon van H.A. Bloem (Driek) van de Zevenbergse weg.

Tuigenmakerij Daamen, Vught

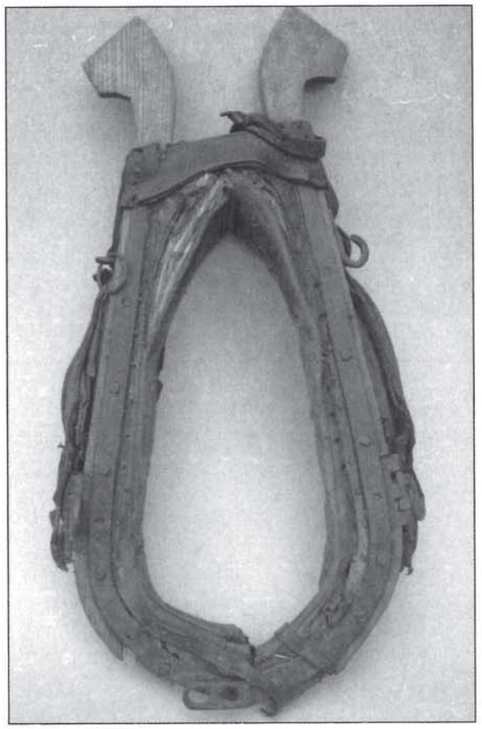

Paardehaam van Driek Bloem en eigendom van Berchs-Heem

Hij was ook touwslager en meerdere malen gingen wij daar vroeger vliegertouw kopen.
Toen dit artikel ons werd aangereikt was mijn eerste gedachte de zoon van Driek Bloem te gaan bezoeken om het een en ander uit te vragen. Hij was bereid om het een en ander op te zoeken, en vroeg mij enige tijd, ook omdat zijn gezondheid niet meer was, wat het moest zijn.
Na enige tijd kwam het trieste bericht dat hij was overleden, en zodoende was mijn bron ook verloren.
Toch heb ik gedacht dat dit verhaal te mooi was om het de leden te onthouden. Ik wil er wel bij vermelden dat ik niet streef naar volledigheid, maar alleen een verhaal wil schrijven over een tijd die zeker nog niet ver weg is. In Brabant spraken ze vroeger over *haam* of *gareel*, maar hier in deze streken was haam het meest gebruikelijk. In Berghem gebruikten ze ook blokkum, den Blok-um.

Het ambacht kun je plaatsen in de tijd begin negentiende eeuw tot in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. De haam, karzadel, wagenzadel en achterbroek zijn door het verdwijnen van paard en wagen en de opkomst van de mechanisatie, veelal op de mestvaalt of zolder terecht gekomen.
Gelukkig hebben veel heemkunde-verenigingen het belang ervan ingezien en veel van de ondergang gered.

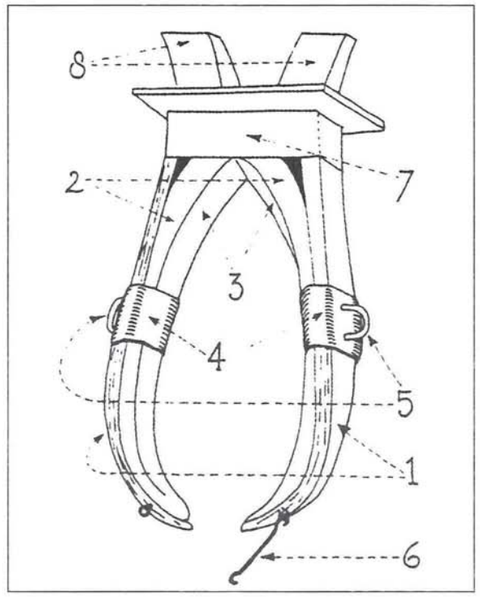

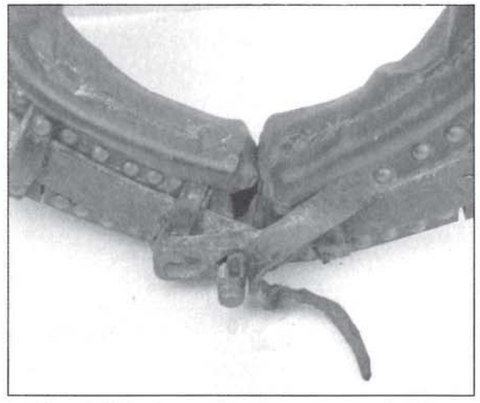

Gebruikelijke haamsluiting van Driek Bloem

In het groot woordenboek van de Nederlandse taal staat het woord haam omschreven als:
- *Leren of houten juk om de hals van trekpaarden.*
- *Borsttuig, platte band voor de borst van een trekdier*

De algemene betekenis van het woord gareel is omhullen. Algemeen kunnen we zeggen dat in Oostelijk Noord-Brabant het woord haam werd gebruikt, en in West Brabant gareel.

De hoofdonderdelen van de haam

De Noord-Brabantse Haam bestaat uit een aantal onderdelen dat bij de meeste zadelmakers volgens dezelfde werkwijze geconstrueerd werd. Maar ook buiten Brabant waren de principes hetzelfde.

Het haamkussen

Het haamkussen werd in zadelmakersterm ook wel "balk" genoemd. Dit onderdeel bestaat uit verschillende stukken leer die 'links' (zadelmakersterm) aan elkaar genaaid zijn. De zadelmakers gebruikten deze term voor het binnenste buiten keren van de leren huls (balk), en om dit op deze manier aan elkaar te naaien. Hierna trok men de leren huls weer op z'n plaats en voorzag men het van leertjes ter versteviging van het haamkussen.
Het geheel werd dan opgestopt met wisenten, een lang rogge stro. Het opgestopte haam-kussen werd hierna nat opgespannen op de haamblok.
Het haamkussen werd aan de bovenkant afgedekt met een stukje leer om inregenen tegen te gaan.

De haamspanen

De haamspanen werden meestal gemaakt van hout van de mannelijke es. Dit hout is taaier en veerkrachtiger dan de vrouwelijke es of andere houtsoorten. Dat was ook wel nodig want bij het trekken van kar of ploeg kwam er een enorme kracht op het

hout te staan. De beste spanen kwamen uit de stronk van de boom, het konteind. Boven de kap zaten de zogenaamde "spaanoren" waaraan je iedere zadelmaker kon herkennen. Iedereen had z'n eigen model. Zo kun je alle hamen van Driek Bloem eruit halen. De kap recht of gewelfd had dezelfde functie als het stukje leer bij de balk. Het beschermde voor inregenen, ook werden in de kap wel eens de initialen van de eigenaar gezet of andere versieringen. Het haam heeft aan de voorkant de zogenaamde voorkap die de constructie bovenin tussen de haamspanen afdekt, dit werd ook wel versierd door de haammaker.

Ondersteuningsriemen

Zowel binnen als buiten het haamkussen kwamen ondersteuningsriemen, buiten en opzij van het haamkussen ook wel "kadelriemen" genoemd. Ze hebben als functie het in vorm houden van het haamkussen.Ook op deze riemen kwamen versieringen voor.

Het ijzeren beslag

Het ijzeren beslag bestaat uit 3 onderdelen
De bevestigingsijzers, al dan niet doorlopend of scharnierend onder de voorkap. Het kon ook doorlopen tot op de spaanoren.

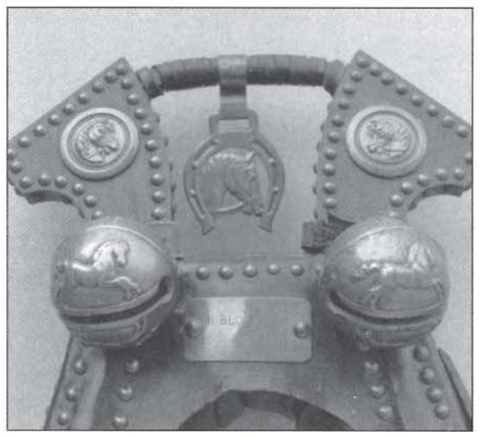

Haam van Driek Bloem met bellen

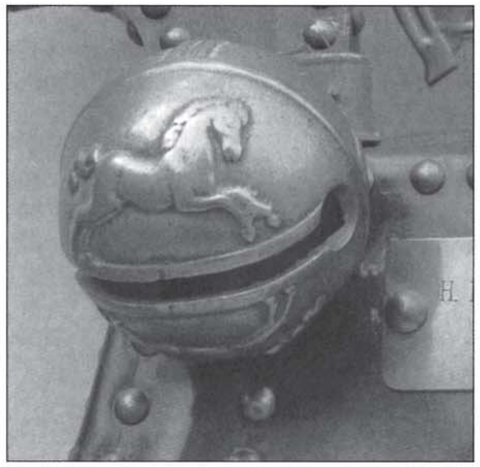

Detail bel

De sluiting van het bevestigingsijzer, en de scharnieren (treiten) en treithaken en ogen. Het scharnier kwam aan, gesmeed of gelast op of onder het bevestigingsijzer.

Zoals al eerder opgemerkt gaf de zadel-maker de haamoren door de vormgeving een eigen kenmerk. Hamen met bevestigingsijzers zijn meestal ondersluiters. Dat betekent dat de haam omgekeerd wordt opgehangen om de nek van het paard. Hierna wordt het in de normale stand gedraaid en gesloten.

De sluiting zorgt er voor dat de haam bij een grote trekkracht niet opengaat en zo geen hinder oplevert voor het paard.
De sluiting had vele mogelijkheden omdat de nek van het paard niet altijd even dik was, in de zomer of winter.

De sluiting was links of rechts. Driek Bloem maakte ze links. Ook bij de andere onderdelen gaf hij z'n eigen kenmerk bijvoorbeeld het bevestigingsijzer en slot, een combinatie van scharnier en treithaak of oog. Dit onderzoek naar hamen in Noord-Brabant heeft duidelijk gemaakt dat er al duizenden hamen zijn verdwenen.

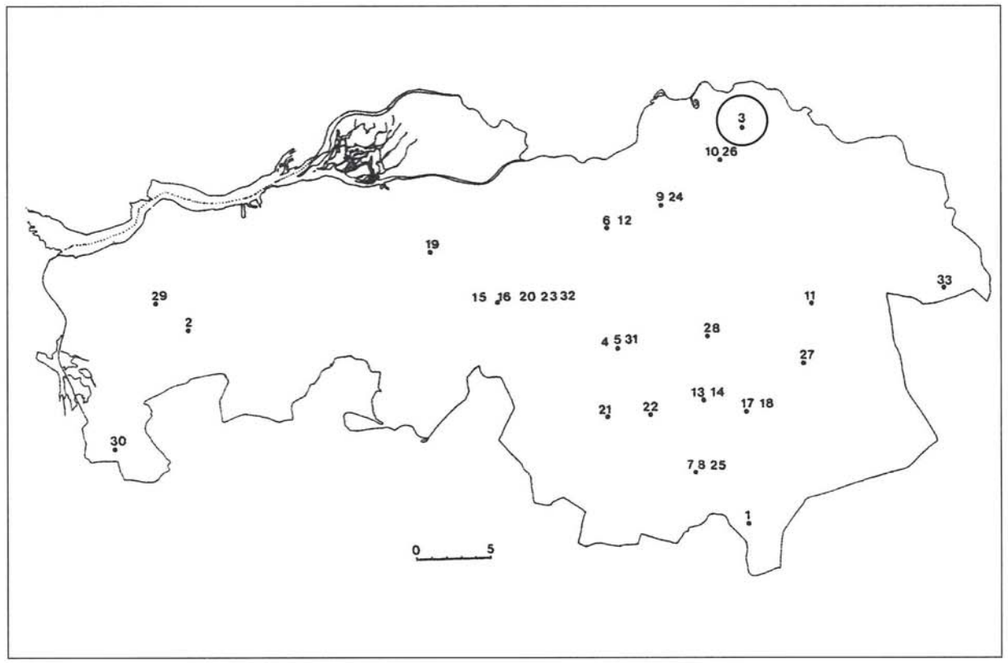

Op dit kaartje is aangegeven de woon-/werkplaats van Driek Bloem nr. 3 (Berghem)

Iedere Heemkundige vereniging heeft wel een haam, maar vaak ook maar èèn.
In particulieren collecties zitten er ook nog wel, maar dat is moeilijk in te schatten hoeveel er dat zijn. Op de kaart van Brabant (uitgave 3) is aangegeven waar de haammakers hun werk deden en woonden.
De treithaken van onze dorpsgenoot Driek Bloem zijn ook goed te herkennen, maar eerst een uitleg wat treiten eigenlijk zijn.
De treiten zijn lederen omwikkelingen van het haam waaraan de haken (om de kar te

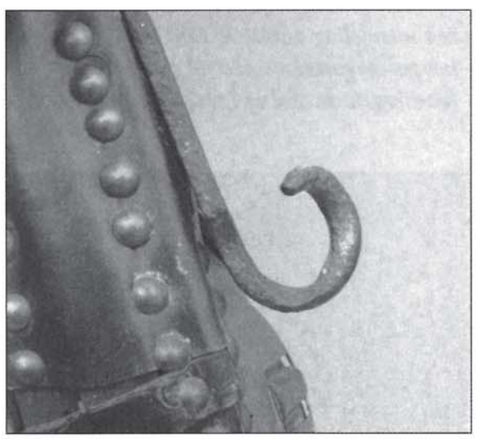

Treithaak

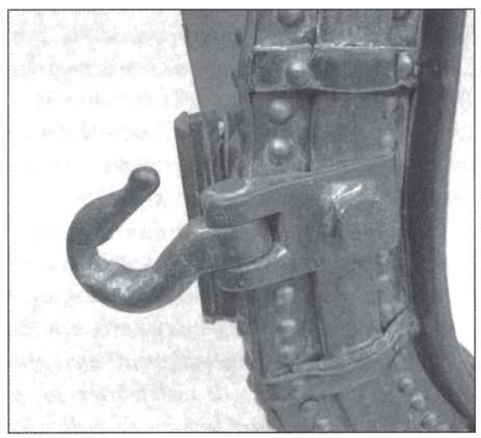

Treithaak

trekken) bevestigd zijn. Deze lederen omwikkelingen kwamen in Brabant minder voor.
Treithaken zijn de haken op de treiten, waaraan de trekstrengen bevestigd worden. Er waren ook treitogen die vastzaten op de haam en er was ook een scharnierende uitvoering.

De versieringen

Uiterlijk vertoon is de mens niet vreemd. Als men het breed had hangen kon men dit ook duidelijk zien ook aan z'n hamen.
Als statussymbool werden de versieringen aan de haam aangebracht.

Bij feestelijke dagen en vooral kerkelijke feesten zagen de hamen er vaak rijkelijk versierd uit. Er waren vast bevestigde versieringen en versieringen die bij speciale gelegenheden extra werden aangebracht.
Vaak zat er zat veel koperwerk op, belstukken, losse bellen, rommels en kruisbellen.

Driek Bloem heeft destijds de betekenis van de diverse versieringen nog mondelinge toegelicht. Dit was in 1993.

citaat;

"Er waren vroeger vele soorten bellen zoals de kruisbellen, rommels, klokken enz. De bedoeling, behalve dat het een mooi geluid gaf, was dat de paarden en wagens op de vele zandgronden die Noord-Brabant rijk was hoorbaar moest zijn. Men ging hierin zelfs zover dat men links een rommel aan de haam vastmaakte die een lichter geluid maakte dan de rechter rommel. Zo kon men horen welk been het paard voorhad. Het was handig als voetganger en boer de kar hoorde aankomen. De voetganger kon optijd opzij stappen en de boer kon in de winter mooi optijd de melkbussen buiten zetten, zodra de kar naar de melkfabriek eraan kwam. Op deze manier bevroor de melk niet omdat deze niet al te lang buiten stond.

Uit privè bezit

Over het algemeen werden in Brabant 5 typen hamen gemaakt:
- *het Vughts type,*
- *het Oirschots type (Driek Bloem),*
- *een mengeling van type 1 en 2,*
- *het poldergareel,*
- *het Bergens model of Limburgs haam*

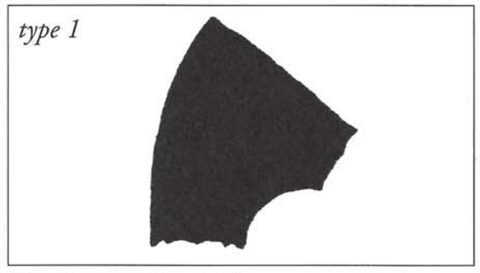

Type haamoor Driek Bloem

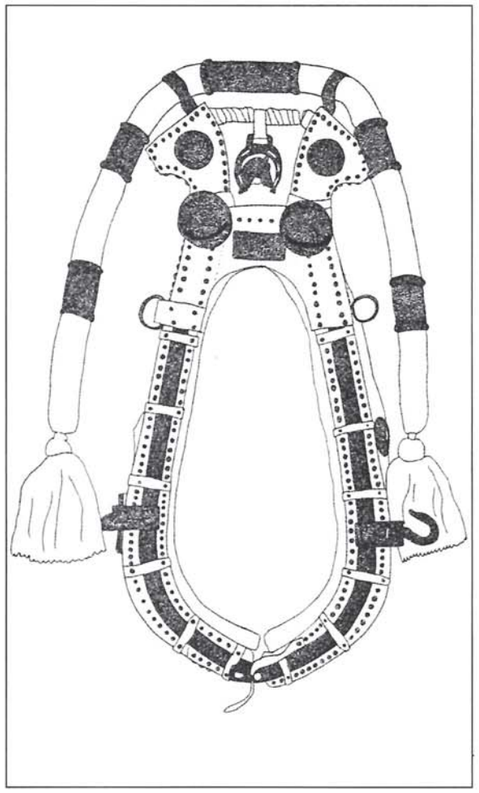

Deze 5 typen verschillen van elkaar op essentiële dingen zoals kap, haamoren en bevestigingsijzers.
Zo maakte Driek Bloem in Berghem het Oirschotse type en A. Frunt in Heesch een mengeling van type 1 en 2.
Dat waren de regionale onderscheidingen.
Vroeger ging men er van uit dat een zadelmaker ongeveer 50 boeren als klant moest hebben om zijn kost te kunnen verdienen.
Het kon ook zijn dat iemand zijn vak ergens anders leerde en zodoende het daar gangbare type in zijn eigen dorp doorvoerde.
Met dit artikel van Brabants-Heem geschreven door Geert de Bruijn zijn wij van Berchs-Heem dichter bij de Haammaker Driek Bloem kunnen komen.
Door de tekeningen van Dhr. Grasso weten wij nu hoe de hamen van Driek Bloem er uit zagen.
Jammer dat we te laat kwamen voor het persoonlijke verhaal, laat dat een les voor iedereen zijn om zijn of haar geschiedenis niet te lang te laten rusten.

Gesigneerde haam Driek Bloem

Lambert van Hintum